

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ ПАМ'ЯТІ В СТРУКТУРІ ЩОДЕННИКОВОГО ДИСКУРСУ

Світлана Ігнатєва

кандидат філологічних наук, професор Інституту гуманітарних проблем,
ДВНЗ «Національний гірничий університет»,
пр. Дмитра Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 46005
sv.ihnatieva@gmail.com

АНОТАЦІЯ

У статті простежено тісний зв'язок автобіографічної пам'яті з пам'яттю емоційною. Визначені важливі ознаки щоденникового дискурсу: установку на достовірність інформації, суб'єктивність, зумовлені тотожністю системи оцінок оповідувача й діариста, а також їхню структуровану просторово-часову позицію. Виявлено образну «гру» у цьому типі дискурсу, що засвідчує непослідовний, імпульсивний і підсвідомий характер процесу пригадування, сформованого потоком асоціацій або ж проведеного методом ретельного відбору тих складників, які відображені в слові.

Співвіднесено емоції і почуття діариста з психічними процесами. Встановлено їхній вплив на пізнання діаристом навколишнього світу; здатність через свої переживання відбивати реальну дійсність та безпосередню впливати на його пам'ять. Діарист інтимізує свої думки, демонструючи свої слабкі місця - тригери, натискання на які з одного боку, його дратують і навіть змушують страждати, з іншого – сприяють тривалому утримувannya їх всередині себе, здатності відчувати їх протягом усього свого життя. Наголошено на важливості предметності почуттів – віднесеності до ситуації, що їх викликала, та з'ясовано, що змістом емоційної пам'яті є не самі по собі почуття, а емоційно забарвлені події, які сталися з діаристом у минулому.

Доведено, що емоційна пам'ять формує автобіографічний спогад і репрезентує його у щоденниковому дискурсі як «спалах пережитого», «життя у минулому». Важливим аспектом емоційної пам'яті у щоденниковому дискурсі названо її мимовільний характер, оскільки для запам'ятовування життєвої події суб'єкт не докладає додаткових вольових зусиль і не ставить перед собою мнемічної мети.

Ключові слова: щоденниковий дискурс, автобіографічна пам'ять, емоційна пам'ять, емоції, почуття, процес пригадування, мимовільне запам'ятовування.

Для цитати:

Ігнат'єва С. Функціональні особливості емоційної пам'яті в структурі щоденникового дискурсу. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2017. Вип. 22 (2). С. 62–72

Вступ

Актуальність дослідження зумовлена вивченням автобіографічної пам'яті в українському щоденниковому дискурсі у тісному зв'язку з емоційною пам'яттю. Саме цей вид пам'яті сприяє збереженню емоцій та почуттів щоденникаря. Аналіз індивідуально-авторських ціннісних картин світу, які віддзеркалюються у щоденниковому дискурсі, допомагає виявити найрізноманітніші можливості взаємодії різних типів пам'яті у межах єдиної системи. Як зауважує О. Д. Огуй, «Людина існує у багатовимірному світі <...>, а відчуття через органи чуття локалізуються у свідомості двовірно як конструйовані відображення, що виявляються на мовному рівні як одновимірний сигнал» (Огуй, 1998: 21).

Мета дослідження полягає у простеженні зв'язку автобіографічної пам'яті з пам'яттю емоційною у щоденниковому дискурсі та виявленні образної «гри» у цьому типі дискурсу.

Методи дослідження

Здобутком наших пошуків стане співвіднесеність емоцій і почуттів, що виникають у діариста з психічними процесами та встановлення їхнього впливу на пізнання діаристом навколишнього світу; здатність через свої переживання відбивати реальну дійсність та безпосередню впливати на його пам'ять.

Результати дослідження

Щоденниковий текст орієнтується на оповідь від 1-ї особи. Його важливими ознаками є з одного боку, установка

на достовірність інформації, з іншого – суб'єктивність, що ґрунтується на актуалізації тотожності системи оцінок оповідувача й діариста, а також структурованій просторово-часовій позиції оповідувача. Оповідь від першої особи у діаріуші набуває особливого характеру. Так образна «гра» засвідчує непослідовний, імпульсивний і, що важливо, підсвідомий характер процесу пригадування. Як правило, цей процес формується потоком асоціацій, або ж відбувається через ретельний відбір тих складників, які відображені у слові.

Емоції і почуття, так само як і психічні процеси, забезпечують відображення та пізнання діаристом навколишнього світу через його переживання, відбиваючи реальну дійсність і безпосередню впливаючи на його пам'ять. Пізнаючи світ, діарист по-різному сприймає предмети і явища. Одні події викликають у нього захоплення, інші – сум, печаль, гнів, радість тощо. Все це вияви його суб'єктивного ставлення до навколишніх предметів і явищ.

Власне сам процес пригадування якраз і викликає у суб'єкта, який згадує, ті почуття й емоції, які він відчував у момент здійснення приємної чи навпаки неприємної події, але яка надовго залишилася у його пам'яті. Пор.: *Напраив на згадку в критиці про «Стокозове поле»... Коли (десь, мабуть, року 1936-го) я послав цю повість на відгук Панчеві, він відповів, що це найсильніша річ з усієї сучасної української літератури. Але... друкувати, мовляв, ніхто не візьме. Бо голод. На матеріалі Сухой – вся трагедія 1933 року. Так було. Пам'ятаю, як багато було осінньої туги. А всі доробки – то було самознищення (Гончар, 2008: 63). Батько Іван на схилі віку боявся не так смерті, як того, що робитиме на небі, де нема ні землі, ні плуга. Потім я завжди, коли ходив за плугом, то чув не вітер у себе за спиною, а важкий подих батька (Сорока, 2002: 43).* В емоційних переживаннях митця відбивається життєва значущість інформації. Пам'ять асоціюється з життям, досвідом, укоріненням у конкретних обставинах життя, прозорістю значення того, про що оповідач добре пам'ятає, а ще позначена виразною національною специфікою в змістовому наповненні, у конотаціях, асоціативних зв'язках тощо.

У цьому типі дискурсу щоденникар виразно демонструє свої слабкі місця (тригери), натискання на які з одного боку, призводить його до роздратування або навіть страждань, з іншого – сприяє тривалому утримуванню їх всередині себе, здатності відчувати їх навіть протягом усього свого життя. Завдяки предметності почуттів – віднесеності до ситуації, що їх викликала, змістом емоційної пам'яті є не самі по собі почуття, а емоційно забарвлені події, які сталися з діаристом у минулому. Так, наприклад, у досліджуваному щоденниковому матеріалі зафіксовано: *Пам'ять про війну має сотні облич. Ось, скажімо, зателефонував мені зранку Гаррік Клебанов. Білорус. <...> Роздражнив його різними контраргументами <...> – і раптом він вибухнув, як порохова бочка. Потік слів, котрих я від нього не міг чекати. Слів справедливих, ображених, гірких – на адресу війни; про необхідність пам'яті. І лише потім (я його умовив) він прочитав мені кілька своїх поезій про війну. У 42-му під Воронежем загинув його батько. Котрий бачив його лише у колісці і котрого він абсолютно не пам'ятає. Пам'ять про це для нього – свята, і він завдяки цій пам'яті не падає; вона впливає на його моральні критерії* (Танюк, 2004: 355). Як бачимо, події війни глибоко вплинули на поведінку людини-театрознавця: смерть батька, який загинув на війні та якого бачив немовлям, якого «абсолютно не пам'ятає». А ще пам'ять є для мовця не тільки святою, вона тримає його на цьому світі, змушує жити за законами моралі. Тому «вибухнув, як порохова бочка», почувши серйозну тривогу «з того приводу, що про війну у театрі сказано полегшено». Щодо емоцій С. Д. Погорелова вказує на їхній зв'язок з оцінкою, стверджуючи, що «виділення сенсу ґрунтується на особливому підвищеному емоційному стані мовця» (Погорелова, 2013: 86).

Ступінь активності суб'єкта, який згадує минуле, неоднакова. Іноді діарист «не пам'ятає» про щось малозначенне для нього. Зокрема, це може бути дата, чи день тижня, однак діарист згадує про подію з найменшими деталями. Напр.: *Не пам'ятаю, якого числа (десь наприкінці вересня, мабуть) сталася зі мною пригода, якої не чекав. Були з Галею на городі (с. Чуднівці). Годині о четвертій дня крапнув дощ, а потім*

хлинув, як з відра. Ми ледве вскочили в машину, рушили і через 30–50 метрів засіли. Дощ з градом. Гроза. Поряд засів мотоцикліст (Малик, 2011: 260). Варто наголосити на тому, що інформаційне поле, що запам'яталося діаристу, досить розлоге. Воно містить інформацію в окремих деталях: а) назву місяця, коли трапилась пригода – кінець вересня; б) поїздка з дружиною на город, назва села – Чуднівці; в) час пригоди – десь о четвертій годині; г) дощ, який спочатку – крапнув, а згодом лив як з відра; ґ) їхали машиною, однак через 30–50 метрів засіли; д) дощ був з градом; е) була гроза; є) у біду потрапив ще й мотоцикліст – поряд засів мотоцикліст.

Ще можна **«майже не пам'ятати»**. Тобто пам'ять «розмита», нечітка. Напр.: **Освенціма майже не пам'ятаю. Тоді ми не знали що це. Нас посортували біля брами, на якій стояло «Арбайт махт фрай», – і далі** (Танюк, 2004: 336). Цей текстовий сегмент містить неповну, часткову інформацію про події далеких воєнних років. Діарист згадує тільки окрему інформацію – перед Освенцімом **«сортування людей біля брами»** і напис. Тобто ті окремі деталі, які пам'ять «вирвала» з його дитячої уяви.

Зауважимо, що іноді діарист робить припущення щодо «зради пам'яті», тим самим вказуючи на окремі нечіткі спогади далекого минулого. Напр.: **Там же, в Сілезії, якщо мені не зраджує пам'ять, було село Фрідланд. Ми там працювали. А в тому селі всі були менноніти – до жаху спокійні, дисципліновані. Давали поїсти. Божевільна дівчина, яка повісилась** (Танюк, 2004: 336). Ці спалахи пам'яті, як правило, суб'єктивні, вони можуть викликати неоднакові образні асоціації у мовців.

Значення «закріпити у пам'яті результати почуттєвої і мисленнєвої діяльності свідомості (результати пізнання)» (Васильєв, 1981: 167) в виражається дієсловом «запам'ятати».

Врізаються в пам'ять окремі деталі, як наприклад: **Чомусь врізалася в пам'ять зсутулена постать Миколи Литвина, що продирався крізь принишклий натовп, згинаючись під тягарем кобзи** (Сорока, 2003: 57). Тут деталі «зсутулена постать», «продиралася», «згинаючись під тягарем кобзи» засвідчують ті почуття, що надовго, а то й назавжди врізаються в пам'ять. Примітно, що позитивний вплив емоції на мовця, зокрема почуття

схвильованості, також здатні вплинути на процес пригадування. Вони якраз і є тією відправною точкою, тим сигналом, що змушує «працювати» пам'ять – згадувати. Напр.: ***Бачу схвильованість колишніх фронтовиків, схвильований і сам, бо згадалися ті, може, найщасливіші дні у житті, травневі дні 1945-го під Прагою, коли сонце Перемоги так сліпучо засяяло, і стало враз тихо над Європою, і тиша та для нас була – як найкраща в світі музика*** (Гончар, 2008: 19). Позитивні емоції, викликані почуттям схвильованості колишніх фронтовиків, переживання «найщасливіших днів у житті, травневих днів 1945-го під Прагою» надають діаристу життєвого сенсу, зумовлюють його активність.

Врешті-решт, саме емоційна пам'ять формує автобіографічний спогад і репрезентує його у щоденниковому дискурсі як «спалах пережитого», «життя у минулому». Напр.: ***Враження справив на Міжнародному конгресі «Голодомор-33» виступ Федора Моргуна. В голодовку він був ще зовсім дитиною, але разуче запам'ятав, як «у вухах і досі немов дзвенить стогін дідусів, плач бабусь, коли їх, мов кошенят, на підводи вантажили, в невідомість далеку вивозили». Його старших сестер «списали» і для них могили вирили...*** (Воля, 2011: 779).

Висновки

Отже, з одного боку, саме процес запам'ятовування автобіографічної події стає для діариста можливим завдяки тому, що він визначає для себе її особистісну значущість; з іншого, її зв'язок тісно пов'язаний з винятковістю минулих подій у його житті. У цьому випадку суб'єкт (діарист) запам'ятовує не лише подію, але й унікальні емоційні переживання, безпосередньо пов'язані з нею. Мимовільний характер процесу запам'ятовування становить важливий аспект вивчення емоційної пам'яті, оскільки до власне процесу запам'ятовування життєвої події суб'єкт не докладає додаткових вольових зусиль і навіть не ставить перед собою мнемічної мети.

Проникаючи в текстову семантику щоденникового дискурсу, можна встановити широкий спектр явищ і фактів, які впливають на природу пам'яті. Найпоширенішим виявом таких феноменів у

щоденниковому дискурсі є сенсорні образні структури, створені через зорові, слухові, тактильні, смакові відчуття. Саме такі сенсорні процеси як *бачу, чую, відчуваю*, не тільки забезпечують тісний пізнавальний контакт діариста з об'єктивним світом, а й слугують міцним підґрунтям для подальшої ментальної обробки інформації та безпосередньо впливають на процеси пам'яті. У щоденниковому дискурсі глибина емоційної пам'яті залежить ще й від того, настільки важливими для оповідувача є ці події, а також від того, в якому зв'язку між собою вони перебувають. У цьому дослідженні досягнення поставленої мети сприяє глибшому розумінню процесів запам'ятовування та вивчення функціональних особливостей емоційної пам'яті в структурі щоденникового дискурсу. Усе це відкриває подальшу перспективу для вивчення образної пам'яті, яка перебуває у глибинному зв'язку з пам'яттю емоційною.

Література

- Васильев Л. М. Семантика русского глагола. М. : Высшая школа, 1981. 184 с.
- Воля О. Щоденник. Сорок років. 1969–2009. К. : Аконіт, 2011. 1208 с.
- Гончар О. Т. Щоденники : у 3-х т. / упоряд., підгот. текстів, ілюстр. матеріалу В. Д. Гончар; худож. оформ. М. С. Пшінки. 2-ге вид., вир. і доп. К. : Веселка, 2008. Т. 3. (1984–1995). 646 с.
- Довженко О. Вибрані твори / упоряд. І. Л. Михайлина. Харків : Веста: Видавництво «Ранок», 2003. 320 с.
- Малик В. К. Синя книга : щоденник (записки для себе). 1958–1998 / упорядники О. В. Сиченко, Н. О. Сиченко. 2-е вид. Полтава : ТОВ «АСМІ», 2011. 308 с.
- Огуй О. Д. Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії. Чернівці : Золоті литаври, 1998. 370 с.
- Погорелова С. Д., Яковлева А. С. Связь оценки с другими категориями языка. *Современная филология* : материалы II междунар. науч. конф., (г. Уфа, январь 2013 г.). Уфа : Лето, 2013. С. 86–89.
- Сорока П. Душа при свічці (Діяріюш Федора Жученка). Тернопіль : Джура, 2002. 160 с.
- Сорока П. Рік подвійних райдуг. Щоденники 2002 року. Тернопіль : Джура, 2003. 132 с.
- Сорока П. Щоденники 2004–2005 років. Тернопіль : СОРОКА, 2006. 364 с.
- Танюк Л. С. Лінія життя (з щоденників) : у 2 т. Т. 2 : 1971–1980 / худож.-оформлювач І. В. Осипов. Харків : Фоліо, 2004. 558 с.
-

УДК 811.161.2'373

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ ПАМЯТИ В СТРУКТУРЕ ДНЕВНИКОВОГО ДИСКУРСА

Светлана Игнатьева

кандидат филологических наук, профессор Института гуманитарных проблем,
ГВУЗ «Национальный горный университет»,
пр. Дмитрия Яворницкого, 19, г. Днипро, Украина, 46005
sv.ihnatieva@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В статье прослежена тесная связь автобиографической памяти с памятью эмоциональной. Определены важные особенности дневникового дискурса: установку на достоверность информации, субъективность, обусловленную тождественностью системы оценок рассказчика и diarиста, а также ихнюю структурированную пространственно-часовую позицию. Выявлена образная «игра» в этом типе дискурса, что свидетельствует о непоследовательном, импульсивном и подсознательном характере процесса воспоминаний, сформированного потоком асоциаций или же проведенного методом тщательного отбора тех составляющих, которые отражены в слове.

Соотнесены эмоции и чувства diarиста с психическими процессами. Установлено их влияние на познание diarистом окружающего мира; способность через свои переживания отражать реальную действительность и непосредственно влиять на его память. Diarист интимизирует свои мысли, демонстрируя свои слабые места – триггеры, при нажатии на которые с одной стороны, они его раздражают и даже заставляют страдать, с другой – способствуют длительному удерживанию их внутри себя, способности чувствовать их в течение всей своей жизни. Отмечена важность предметности чувств – отнесенности к ситуации, которая их вызвала, и выяснено, что содержанием эмоциональной памяти являются не сами по себе чувства, а эмоционально окрашенные события, которые произошли с diarистом в прошлом.

Доказано, что эмоциональная память формирует автобиографическое воспоминание и представляет его в дневниковой дискурсе как «вспышка пережитого», «жизнь в прошлом». Важным аспектом эмоциональной памяти в дневниковой дискурсе названо ее невольный характер, поскольку для запоминания жизненного события

суб'єкт не прикладає додаткових волевих зусиль і не ставить перед собою мнемическої цілі.

Ключевые слова: *дневниковый дискурс, автобиографическая память, эмоциональная память, эмоции, чувства, процесс припоминания, произвольное запоминание.*

Для цитаты:

Игнатьева С. Функциональные особенности эмоциональной памяти в структуре дневникового дискурса. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*. Вып. 22 (2). С. 62–72 [на укр. языке].

UDC 811.161.2'373

**FUNCTIONAL PECULIARITIES OF EMOTIONAL
MEMORY IN THE STRUCTURE OF DIARY DISCOURSE**

Svitlana Ihnatieva

**Ph.D. in Philology, Professor, Institute of Humanitarian problems,
HSEE «National mining University »**

prospect Dmytro Yavornytsky,19, the city is Dnipro, Ukraine, 46005

sv.ihnatieva@gmail.com

ABSTRACT

Connection between the autobiographic memory with the emotional memory has been analyzed. Important features of diary discourse have been determined: focus on the information authenticity, subjectivity stipulated by the identity of the evaluation systems of both narrator and diarist as well as their structured spatiotemporal position. Imaginative «play» has been determined showing inconsistent, impulsive, and subconscious character of the recollection process formed by the flow of associations or generated by the method of thorough selection of the constituents reflected in a word. Emotions and feelings of a diarist with psychical processes are correlated. Their effect upon the diarist's perception of the outward things has been determined as well as the ability to reflect the reality through his feelings that influences his memory. The diarist intimates his thoughts demonstrating his weak points – triggers; on the one hand, pressing the triggers irritates the diarist and even makes him suffer, on the other hand, the pressing favours the fact that the narrators keeps the triggers inside his mind

feeling them for the whole life. The importance of objectness of feelings is emphasized being the reference to the situation provoking them. It has been determined that it is not the feelings themselves that makes up the memory content, but it is the emotionally coloured events that the diarist has experienced. It has been proved that the emotional memory forms autobiographic recollections representing them in the form of diary discourse as «flash of the experience», «life in the past». Random character of the emotional memory is considered to be its essential aspect in diary discourse as a person does not make any extra efforts or does not set any mnemonic goal to remember certain life events.

Key words: diary discourse, autobiographic memory, emotional memory, emotions, feelings, process of recollection, random memorizing.

For citation:

Ignatyeva, S. (2017). Funkcionalni osoblyvosti emociynoyi pamyati v strukturii shhodennykovogo dyskursu [Functional peculiarities of emotional memory in the structure of diary discourse]. *Psyholingvistyka – Psycholinguistics*, 22 (2), 62–72 [in Ukrainian].

References

- Vasylev, L. M. (1981). *Semantyka russkoho hlahola [Semantics of the Russian verb]*. Moskva : Vysshaia shkola [in Russian].
- Volia, O. (2011). *Shchodennyk. Sorok rokiv. 1969–2009 [Diary. Forty years. 1969–2009]*. Kyiv : Akonit [in Ukrainian].
- Honchar, O. T. (2008). *Shchodemyky [Diaries]*. (Vols 3). Kyiv : Veselka [in Ukrainian].
- Dovzhenko, Ondr. (2003). *Vybrani tvory [Selected Works]*. Kharkiv: Vesta: Vydavnytstvo «Ranok» [in Ukrainian].
- Malyk, V. K. (2011). *Synia knyha : shchodennyk (zapysky dlia sebe). 1958–1998 [Blue Book: Diary (notes for yourself). 1958–1998]*. (2nd). Poltava: TOV «ASMI» [in Ukrainian].
- Ohui, O. D. (1998). *Polisemiia v synkhronii, diakhronii ta pankhronii [Polysemy in sync, diachrony and panchrony]*. Chernivtsi: Zoloti lytavry [in Ukrainian].
- Pohorelova, S. D., & Yakovleva, A. S. (2013). Sviaz otsenky s druhymy katehoryiamy yazyka [Relationship assessment with other categories of the language]. *Sovremennaia fylolohyia – Modern Philology: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (pp. 86–89). Ufa: Leto [in Russian].
- Soroka, P. (2002). *Dusha pry svichtsi (Diiariiush Fedora Zhuchenka) [Soul at candlelight (Diary of Theodore Zhyuchenko)]*. Ternopil: Dzhura [in Ukrainian].
- Soroka, P. (2003). *Rik podviinykh raiduh. Shchodennyky 2002 roku [Year of double rainbow. Diaries of 2002]*. Ternopil: Dzhura [in Ukrainian].

Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics

Soroka, P. (2006). *Shchodennyky 2004–2005 rokiv [Diaries 2004–2005]*. Ternopil: SOROKA [in Ukrainian].

Taniuk, L. S. (2004). *Liniia zhyttia (z shchodennykiv) [Line of life (from diaries)]*. (Vols 2). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].

Подано до редакції 18.09.2017

Рецензовано 30.09.2017

Прийнято до друку 31.10.2017